

RYHMÄTYÖKOULUTTAJA, FK, YLIOPISTONLEHTORI EMERITA SEIJA AALTO

RYHMÄTYÖ RY 55 VUOTTA – KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ 1980-LUVULTA 2000-LUVULLE

55-vuotias Ryhmätyö ry on ollut edelläkävijä, uusien urien aukoja aikana, jolloin ryhmien lainalaisuuksista ja ryhmistä oppimisen ja kasvun välineenä oli vain vähän suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa eikä juurikaan mahdollisuuksia osallistua tällaisten ryhmien toimintaan. Puuttui myös suomenkielistä alan kirjallisuutta asiasta kiinnostuneille. Ryhmätyö-lehti vastasi näihin tarpeisiin. Ryhmätyö ry on tuonut koulutukseensa ryhmän demokraattisen toimintamallin, jossa ryhmän jäsenet tuovat esiin tavoitteensa ja toiveensa ja ohjaaja auttaa ryhmää pysymään tehtävässään ilman autoritaarista sanelua. Kuvaan seuraavassa kokemuksiani ja näkemyksiäni omasta aktiiviajastani yhdistyksessä.

KOKEMUKSIA OPISKELUSTA RYHMÄNOHJAAJAKSI

Tulin mukaan Ryhmätyö ry:n toimintaan 1980-luvun alussa henkilökohtaisista syistä. Löysin pienen kurssi-ilmoituksen Helsingin Sanomista ja tietämättä toiminnasta mitään lähdin mukaan, koska tunsin, että tässä oli jotain elämäni tarkoitettua.

Liityin kerran viikossa kokoontuvaan iltaryhmään, jonka ohjaajana oli yhdistyksen puheenjohtaja Ritva Leinonen. Vuoden työskentely omien ja ryhmän yhteisten asioiden kanssa opetti paljon. Olin toiminut noin 20 vuoden ajan yliopisto-opettajana ja huomasin pian, että ryhmän dynamiikan ja jäsenten roolien yms. havainnointi kokemuksen kautta ja jäsentäminen jälkeinpäin oli tosi hyödyllistä sekä opetustyötä että koko elämää ajatellen. Ymmärsin myös, mitkä suuret mahdollisuudet ryhmien avulla oli auttaa ihmisiä omassa kasvussa. Ryhmätyö ry:ssä oli otettu käyttöön noin 4-6 vuotta jatkuva ohjaajakoulutus, jota voi suorittaa työn ohella. Päätin ryhtyä opiskelemaan ryhmän ohjaamista. Olen ollut lapsesta lähtien kiinnostunut ihmisistä ja vuorovaikutuksesta. Tästä kokemuksesta on ollut paljon hyötyä ryhmien kanssa työskentelyssä.

Ryhmätyö ry:n ohjaajakoulutukseen liittyvistä kursseista useat olivat internaattiluonteisia, intensiivisiä ja vaativia. Päivät olivat pitkiä: aamusta myöhään iltaan. Ryhmien toimintatapa oli kuitenkin uudenlainen ja innostava. Lähdettiin liikkeelle kulloisenkin ryhmän jäsenten tavoitteista ja toiveista, ja ryhmä etsi omat tapansa edetä. Ohjaajia oli yleensä kaksi. He eivät sanelleet, miten ryhmässä menetellään, mutta puuttuivat tilanteisiin tarpeen tullen. Ohjaus oli tarkkanäköistä, empaattista, suorasukaistakin ja huumorillista. Itsen ja ryhmän tarkastelu oli vaativaa, kurinalaista työtä, eikä palautteen vastaanottaminen tai antaminen ollut välttämättä helppoa. Kurssien avulla lisääntyi kui-

tenkin kyky ymmärtää paremmin ryhmän toimintaa ja itseä ryhmän jäsenenä. Into saada lisää kokemusta ja tietoa oli suuri.

Ohjaajat antoivat toimintajaksojen jälkeen ryhmälle tehtäviä, joiden avulla tutkimme ryhmän toimintaa, mm. toiminnan esteitä, vastarintaa, suojautumiskeinoja, rooleja ja keinoja edistää ryhmän toimintaa. Ohjaajien antamat tehtävät olivat konkreettisia, ryhmän tilanteista lähteviä. Havainnoista voi sitten johtaa käyttöteoriaa, joka pätee muihinkin ryhmiin.

Valmistuin ryhmänohjaajaksi 1986 ja aloin ohjata Ryhmätyö ry:n ryhmiä. Työ jatkui vuoteen 2002. Toimin myös yhdistyksen johtokunnassa 1987–1994 ja Ryhmätyö-lehden päätoimittajana 1986–1994.

KOULUTUKSEN SUUNTIA

Ryhmätyö ry on ollut muutoskykyinen ja dynaaminen yhdistys. Yhdistyksen antama koulutus on sisältänyt kaikille tarkoitettuja kursseja, jatko- ja täydennyskoulutukseen liittyviä kursseja ja ryhmänohjaajakoulutukseen liittyvän kurssiohjelman. Työyhteisöille on ollut tarjolla tilauskoulutusta ja työnohjausta. On myös kehitetty uusia, laajempia koulutusohjelmia mm. työnohjauksen ja johtamisen alalta. Suunta on eteenpäin kohti uuden ajan haasteita.

SYVÄLLISTÄ TYÖTÄ RYHMISSÄ – PITKÄ OHJAAJAKOULUTUS

Ryhmätyö ry:n tehtävä on sääntöjensä mukaisesti lisätä kansanterveyttä edistämällä erilaisten ryhmien toimintaa ja kehittämällä ihmisten välistä vuorovaikutusta ja itsetuntemusta. Erittäin tärkeä päätös tältä kannalta on ollut pitkän, 4-6 vuotta kestävä ohjaajakoulutuksen luominen. Siinä ja sen käytännön toteuttamisessa on ollut korvaamaton merkitys yhdistyksen pitkäaikaisella puheenjohtajalla Ritva Leinosella ja hänen kollegoillaan. Se on ollut iso askel kohti syvällisempää, ammatillisempaa otetta ryhmän ohjaajuuteen. Ryhmän lainalaisuuksien syvälinen tuntemus ja ymmärrys, eettisyys, kunnioitus ja arvostus ryhmän jäseniä kohtaan nousivat entistä keskeisemmiksi tulevien ohjaajien opinnoissa.

Huomionarvoista on myös se, että ohjaajakoulutukseen tulevilla on jo usein ollut ihmissuhteisiin liittyvä ammattikoulutus. On todella hyvä, että yhdistys on valinnut ohjaajakoulutukseen pitkän käytännön harjoittelun ja teorian yhdistämisen tien. Lyhyt pikakoulutus ei voi antaa riittäviä eväitä vaatimaan ihmissuhdetyöhön. Koulutuksessa olevalla ohjaajalla pitää olla aikaa henkilökohtaiseen kasvuun, kypsymiseen ja asioiden syvälliseen sisäistämiseen. Ohjaajalta edellytetään todellista kiinnostusta ihmisiin ja yhteisöihin.

Erinomainen asia ohjaajakoulutuksessa on kokoaikainen ryhmän havainnointiharjoittelu, joka jatkuu läpi koulutuksen. Koko koulutuksen ajan ryhmässä on kokeneempi ohjaaja harjoittelijan tukena, ja häneltä harjoittelija saa myös työnohjausta. Vähin erin löytyy sitten oma tapa ohjata ryhmiä. Idea on vanha mestarin ja kisällin malli. Kokenut ohjaa kokemattomampaa. Merkittävää on, että ohjaamista voi harjoitella jo varhain kokeneemman johdolla.

Hyödyllistä on myös toiminnassa mukana olevien ohjaajien jatkuva koulutus ammattitaidon ylläpitämiseksi.

Hieno ratkaisu Ryhmätyö ry:n ryhmissä on ollut kahden ohjaajan käyttö. Se tarjoaa ryhmän jäsenille mahdollisuuden käsitellä asioitaan kahden erilaisen ohjaajan kanssa, jotka samalla toimivat yhteistyön mallina. Mielestäni kahden ohjaajan käytäntö pitäisi saada mukaan monenlaisiin ryhmiin. Lämmin kiitos yhteistyöstä pitkäaikaisille, taitaville kollegoille Tuula Lahtiselle ja Matti Mäkelälle. Yhteistyöstä saa voimaa.

Syvä ymmärrys ryhmistä, yhteisöistä ja halu edistää yhteistyötä, itsetuntemusta, terveyttä ja hyvinvointia, sitä on Ryhmätyö ry:n työ ollut ja on. Siitä työstä voi 55-vuotiasta Ryhmätyö ry:tä lämpimästi onnitella.

OPPIMINEN POHJAA OMAKOHTAISEEN OSALLISTUMISEEN

Yhä uudelleen palaan siihen havaintoon, että omakohtainen osallistuminen mahdollistaa kasvun ryhmissä. Ryhmätyö ry:n kursseilla tämä on syvästi oivallettu. Ryhmätyö ry:n koulutuksen lähtökohta on demokratiassa, kuten puheenjohtaja Ritva Leinonen kuvasi yhdistyksen toimintaa 35-vuotishaastattelussa Ryhmätyö-lehdessä. Hän totesi, että toiminta ryhmissä pohjaa prosessiin, vuorovaikutukseen suostumiseen vastapainona autoritaariselle tietämiselle, jossa ylhäältäpäin sanellaan, miten asia on, miten asia on toisenkin ihmisen kohdalla. Tässä vuorovaikutuksessa itsekin muuttuu, ja asioita tarkastellaan eri näkökulmista.

Kyseessä on erittäin toimiva opiskelumenetelmä. Kurssin sisältö lähtee osallistujien esiin tuomista tavoitteista, odotuksista ja toiveista ryhmään liittyen. Ryhmällä ei ole valmista ohjelmaa, vaan se muotoutuu kurssilaisten toiveista. Kukin liittyy ryhmään omilla ehdoillaan. Jokaisella on erilainen valmius tuoda esiin asioitaan. Jokainen ryhmä luo omat oppimistavoitteensa ja sisältönsä. Ryhmästä hyötyy juuri sen verran kuin on halukas työskentelemään tavoitteidensa ja yhteisten tavoitteiden hyväksi.

Ryhmissä kohtaa myös sen tosiasian, että kasvaminen ja muuttuminen on usein vaikeaa. Ryhmätyö ry:n ryhmissä kokee olevansa vastuussa omasta kasvustaan, mutta samalla kokee myös sen, että vastavuoroisuudessa voi sekä antaa että saada. Ryhmän jäsenet voivat tarjota toisilleen peilin, josta näkee itsensä ja kasvua kaipaavat kohdat. Jokaisella on annettavaa ja saatavaa. Jakamalla voimme vähitellen tulla tietoisemmaksi itsestämme, oppia tuntemaan itseämme ja myös toisia.

KOKEMUKSESTA OPPIMINEN – PARAS OPPIMISMENETELMÄ IKINÄ!

Kokemukseni mukaan periaatteessa mitä tahansa ihmiselämän asiaa voi opiskella ryhmässä. Mehän elämme erilaisissa ryhmissä perheestä alkaen. Vaikka jokainen ryhmä on erilainen, perusaiheet ovat kuitenkin samat: ryhmän alkaminen, mukanaolo ja jakaminen, loppuminen. Ryhmätyö ry:n ryhmissä jäsenet toimivat yhdessä, ja ohjaajien antamien tehtävien avulla tarkastellaan edellisen

jakson toimintaa esim. kilpailemisen, tunneilmaisujen, vastarinnan tai roolien kannalta. Varsin konkreettista ja opettavaista. Kokemuksen kautta oppimista. Opitun asian voi siirtää suoraan käytäntöön, työhön ja yksityiselämään.

RYHMÄTYÖ RY TUNNEKOULUNA

Työskentely Ryhmätyö ry: n koulutuksessa opiskelijana ja myöhemmin ohjaajana ja Ryhmätyö-lehden päätoimittajana sekä yhdistyksen muissa tehtävissä on ollut kokemukseni mukaan todellinen tunteiden oppikoulu, jollei yliopisto. Olen suuresti kiitollinen tästä opista, jota yhteiskunnassamme on edelleen aivan liian vähän tarjolla. Monilta ongelmilta vältyttäisiin, jos tunnetietämystä ja -ohjausta olisi tarjolla enemmän. Tällä alueella Ryhmätyö ry on tehnyt todella uraauurtavaa, merkittävää työtä.

On helppoa nähdä itsensä mukavana, auttavaisena, iloisena, yhteistyöhaluisena ihmisenä. Entä sitten viha, kateus, kiukku, kosto, tuhohalu, ilkeys, pahuus? Monesti itsensä ja motiiviansa, vihansa, kateutensa ja tuhohalunsa, tunnistaminen on vaikeaa ja raskasta. Totuuden näkeminen itsestä voi tuottaa tuskaa, mutta siihen kannattaa silti suostua. Ryhmissä tapahtuva jatkuva itsen ja muiden havainnointi sekä sanalliset ja ei-sanalliset palautteet, ilmeet, eleet, asennot yms., lisäävät vääjäämättä tunteiden tunnistamista ja itsetuntemusta. Ryhmätyö ry:n koulutus ohjaa kokemuksen kautta tähän suuntaan. Samalla se auttaa kaikkien tunteiden hyväksymisessä. Näin itsen arvostus ja kunnioitus voi lisääntyä. Tämän oivaltaminen on synnyttänyt itsessäni jatkuvan halun auttaa myös muita ihmisiä tässä haasteellisessa mutta todella keskeisessä kasvun paikassa.

RYHMÄTYÖ-LEHTI – ASiantuntijatietao Ryhmistä

Ryhmätyö-lehti on yli 40 vuoden ajan antanut tietoa ryhmien toiminnasta, tavoista kehittää ihmissuhdetaitoja ja edistää ihmisten kasvua. Lehti oli alkuun pienimuotoinen jäsenille tarkoitettu julkaisu. Siitä on alkuvaiheen jälkeen kehittynyt laajemmalle yleisölle tarkoitettu, korkeatasoinen, aikaansa seuraava, jopa aikaansa edellä oleva asiantuntijalehti, josta Ryhmätyö ry voi syystä olla ylpeä.

Ryhmätyö-lehti syntyi tarpeesta saada suomenkielistä tietoa ryhmien toiminnasta. Siihen tarpeeseen se on vastannut laadukkaasti. Päätoimittaja ja toimitusneuvosto ovat yhteistyössä asiantuntijakirjoittajien kanssa saaneet aikaan laadukkaan asiantuntijalehden. Aktiiviaikanani toimitustyötä tehtiin yhteistyössä puheenjohtaja Ritva Leinosen kanssa, jonka osuus työssä on ollut suuri. Nykyinen päätoimittaja on Mirja Holste. Aiemmista Ryhmätyö-lehden päätoimittajista mainittakoon Kaija Siirala 1981–1985, Seija Aalto 1986–1994 ja Tuuli Julin 1995–2009.

Lehden linja on mielestäni säilynyt aika lailla samanlaisena, vaikka tekijätkin ovat vaihtuneet. Ryhmä, yhteisö, vuorovaikutus ovat keskeisiä aiheita ja toki myös yhdistyksen toiminnasta tiedottaminen. Yhteistyössä vapaaehtois-pohjalta lehti on syntynyt. Toimintatapana oli omana aktiiviaikanani vapaa ide-

ointi, josta haarukoitiin ilmassa olevia ajankohtaisaiheita ja kehiteltiin mahdollisia kirjoittajia. Kokoontumiset olivat usein ravintoloissa, joissa kaiken tapahtumisen keskellä intensiivisesti työstettiin seuraavaa lehteä. Toimitustyössä mukana olevilla on selvästi ollut herkkyyttä tavoittaa ajan ilmiöitä. Joskus aihepiirit olivat niin uusia, että yleisempi keskustelu niistä syntyi vasta paljon myöhemmin. Tärkeää toimitustyössä oli tavoittaa lukijaa puhutteleva aihe ja näkökulmat.

Päätoimittaja vastasi lehden yleislinjasta ja laati pääkirjoitukset. Joskus pääkirjoitukset syntyivät ikään kuin automaattikirjoituksella ilmeisesti ryhmän yhteisenä luomuksena mutta päätoimittajan esiin tuomana tekstinä. Se oli yhteistyötä! Toimitusneuvosto muokkasi sitten teemat siihen muotoon, että ne voitiin tarjota asiantuntijakirjoittajille. Kirjoittajina olivat eri alojen asiantuntijat: terapeutit, tutkijat, kirjailijat, opettajat ym. Oli myös kirjoittajia, jotka laativat artikkeleita useaankin lehteen. Yllättävän usein suunnitellut kirjoittajat vastasivat myöntävästi kirjoituspyyntöihin. Usein vaikutti siltä, että työtä ohjasi jokin korkeampi voima tai tarkoitus. Niin varmaan olikin.

Lehden pääteemat liittyivät omana aktiiviaikanani 80-luvulla ihmisen minuuteen ja suhteeseen muihin. Pohdittiin tunteita ja tarpeita, erillisyyttä ja riippuvuutta, kilpailua ja itsenäisyyttä, sitoutumista ja erilaisuutta ym. Lehdessä ilmestyi myös teemailtojen ja päivien referaatteja. Tästä vaiheesta alkoi myös sarja Mitä ryhmässä voi oppia, jossa ihmiset kertoivat kokemuksia Ryhmätyö ry:n ryhmistä. Lehden artikkeleista koottiin myös yhdistyksen 30-vuotishuhtakirja Kasvun vuodet. 1990-luvun alkupuolella lehden teemana oli ihmisen suhde yhteiskuntaan. Aiheina olivat mm. raha, köyhyys, valta, kaaos, huijaus, kuvitelmat ja todellisuus, pelko ja rohkeus.

Seuraavan pitkäaikaisen päätoimittajan Tuuli Julinin ja toimitusneuvoston ansiosta lehti on kehittynyt edelleen. Se on ollut korkeatasoinen, laadukas ja ihmisläheinen ja sisältänyt jatkuvasti kiinnostavia aihealueita. Voisi sanoa, että Ryhmätyö-lehti on saavuttanut myönteisen aikuisuuden vaiheen. Kiitos siitä kuuluu päätoimittajalle ja koko toimituskunnalle. Tuuli Julinin päätoimittajakaudella lehteen alkoi ilmestyä myös haastatteluja. 1998 ilmestyi yhdistyksen 40-vuotisen toiminnan kunniaksi juhlapöytäkirja Ryhmän voima ja viisaus, joka sisältää Ryhmätyö-lehden artikkeleita ja on merkittävä ryhmätietouden käsikirja. Elävä henki ja korkeatasoisuus ja aihepiirien ajankohtaisuus on leimallista myös nykyisen päätoimittajan Mirja Holsteen ja toimitusneuvoston työstämälle Ryhmätyö-lehdelle. Voidaan varmasti puhua ryhmätyöhengestä, joka kantaa ja tukee toimintaa läpi vuosien ja vuosikymmentenkin. Elävöittäköön se henki kaikkea toimintaa eteenpäin.

VAPAAEHTOISVOIMIN ETEENPÄIN

Erityisen koskettavana ja mieltä liikuttavana olen kokenut ihmisten sitoutuneisuuden ja halun olla mukana tekemässä työtä yhdistyksen toiminnan hyväksi. Eri toimikunnissa ja työryhmissä on työskennellyt jatkuvasti, joskus jopa vuosikymmeniä, pienehkö vapaaehtoisten joukko. Monet ovat nähneet yhdistyksen

toiminnan ihmisten auttamiseksi niin tärkeäksi, että ovat halunneet sitoutua työhön pitkiksi ajoiksi saamatta työstä varsinaista rahallista korvausta.

Luottamushenkilöt ovat olleet yhdistyksen toiminnan suola. Tehdävää on usein riittänyt useassakin työryhmässä samanaikaisesti. Talousasiat ovat usein tuottaneet huolta. Työtunteja ei ole voinut liiemmin laskea, ja uupumista ja vaikeuksiakin on matkaan mahtunut. On suoranainen ihme, että kaikki toiminta kursseineen, lehtineen, tiedottamisineen, hallintoineen, talouksineen yms. on saatu kunnialla tehdyksi niin pienellä joukolla. Se on vaatinut yhteisen edun asettamista oman edun edelle.

Ryhmätyö ry:tä voi sydämestään onnitella siitä, että toiminta on menestyksellisesti jatkunut jo yli viiden vuosikymmenen ajan. Se osoittaa, että on oltu oikealla asialla ja että toiminnalla on ollut Korkeimman siunaus.

MONENLAISTA ASKARTA VUOSIEN VARRELTA

Valaisen muutamilla esimerkeillä sitä kaikkea toimintaa, jota Ryhmätyö ry:ssä on ollut aktiiviaikanani koulutuksen ja lehden toimittamisen lisäksi. Johtokunta oli hallinnollinen päättävä elin. Sen johdossa toimi yhdistyksen puheenjohtaja Ritva Leinonen. Lisäksi oli koulutusvaliokunta ja koulutuskollegio, joissa käsiteltiin koulutukseen liittyviä asioita. Yhdistyksessä toimi pitkään teemaitatyöryhmä, joka suunnitteli ja toteutti kerran kuukaudessa kaikille avoimet teemaillat. Niissä asiantuntijat pitivät esitelmiä ryhmistä ja ihmissuhteista yms. aiheista

Lisäksi järjestettiin tiheään tahtiin vuodesta vuoteen mittavia tiedotustalkoita, joissa lähetettiin tiedotteita kursseista ja muusta toiminnasta valituille kohderyhmille. Kunkin kurssin kouluttajat laativat myös omat tiedotussuunnitelmansa ja toteuttivat sen.

Vuosijuhlat juhlittiin komeasti, ja ne vaativat aina oman valmisteluryhmänsä. Ryhmätyö ry:n juhlissa on ollut runsasta antia sekä ohjelman että tarjoilun osalta. Erityistä runsautta lahjojen ja arpajaisvoittojen osalta on ollut Ryhmätyö ry:n ikimuistoisissa joulujuhliissa, jossa jokainen on saanut varmasti riittävästi voittoja arpajaisissa.

Työtä on ollut todella paljon, kun toiminnassa on kuitenkin ollut mukana vain pienehkö joukko. Luova joukko on keksinyt myös uusia toimintatapoja.

1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa järjestettiin kaksi kertaa vuodessa pidettäviä, suurelle yleisölle tarkoitettuja teemapäiviä, joiden järjestämiseen tarvittiin asiasta innostunut työryhmä. Luennoijina oli alan asiantuntijoita. Teemoista voisi mainita esim. ”Kipu kertoo, sairaus sanoo”, ”Kateus, kilpailu ja kosto parisuhteessa” (1987), ”Kateus, kilpailu ja kosto työyhteisössä”, ”Johtajuus – vaikuttaminen – yhteistyö” (1988), ”Yksinäisyys”, ”Auttamisen arvot ja asenteet” (1989), ”Rakkaus – aikuisen valinta” (1991). Aiheet ovat ajankohtaisia edelleenkin.

1980-luvun loppupuolella syntyi idea Ryhmätyö-lehden artikkelien toimittamisesta kirjaksi yhdistyksen 30-vuotisen toiminnan kunniaksi. Toimitusryhmään kuuluivat Seija Aalto, Ritva Leinonen, Juha Purtaanen ja Irmeli Vakkilainen. ”Kasvun vuodet – Ryhmätyö ry 30 vuotta” ilmestyi vuonna 1988. Kymme-

nen vuoden kuluttua 1998 ilmestyi yhdistyksen 40-vuotisen toiminnan kunniaksi kirja ”Ryhmän voima ja viisaus”, jonka aineistona ovat Ryhmätyö-lehden artikkelit ja kunkin luvun alkuun laaditut ryhmän toimintaa kuvaavat johdantojaksot. Kirjatyöryhmässä olivat jäseninä Tuuli Julin, Marjetta Karttunen, Tuula Lahtinen ja Riitta Mustajärvi. Kirja on hyödyllinen ja tarpeellinen ryhmätietouden lähde-teos.

HENKILÖKOHTAINEN KIVUN JA KASVUN PROSESSI

Vuosien 1991–1992 taitteessa jouduin kohtaamaan siihenastisen elämäni suurimman surun ja menetyksen, kun nuorempi poikani kuoli tapaturmaisesti 19-vuotiaana. Sellaista kokemusta ei voi kuvata millään sanoilla. Sydän särkyä, ja koko olemus on pitkään järkytyksestä mykkä, täynnä lohdutonta surua, luopumisen tuskaa. Surun läpikäyminen on raskasta työtä. Suru väistyy vallatakseen taas pian koko olemuksen syvintä sisintä myöten. Onneksi muistot tuovat myös iloa hetkittäin surun keskelle. Sellaisen kokemuksen jälkeen ei ole koskaan entisensä.

Muistan kiitollisena kaiken avun, tuen, myötäelämisen ja rakkau-den, jota sain kokea runsain mitoin Ryhmätyö ry:n työtovereiden ja ystävien taholta. Tajusin silloin paremmin kuin ennen, miten oikeaan aikaan annettu apu voi tuoda suurta lohtua ja auttaa eteenpäin. Koin, että olin avautunut uudella tavalla ihmisten suuntaan, olin luottavaisempi siihen, että meitä autetaan. Ymmärsin myös, että avoimuus, jolla kerroin tilanteestani ja tunteistani, yhdisti minua entistä enemmän kanssakulkijoihin, lähimmäisiin. Ymmärsin paremmin kuin ennen, että me olemme yhtä, sisaria ja veljiä. Mikään elämäni kokemus ei ole minua opettanut niin kuin tämä rakkaan lapseni lähtö. Uskon, että sen jäl-keen olen voinut paremmin kuulla ja myötäelää myös muiden ihmisten mene-tyksiä. Ryhmien parissa oppimani asiat auttoivat eteenpäin. Työ oli erinomainen apu surun keskellä. Jatkoin ahkerasti työtäni opettajana ja ryhmien ohjaa-jana.

KIITOS

Kiitän vielä kaikesta sydämeistäni Ryhmätyö ry:tä kaikesta siitä suurimerkityksi-sestä ohjauksesta ja opista, jota olen yhteisen työn vaiheissa saanut. Kiitän an-toisasta yhteistyöstä, välittämisestä, unohtumattomista kokemuksista ja kasvun eväistä kaikkia kanssani kulkeneita, jokaista erikseen ja kaikkia yhdessä. Siunausta työlle eteenpäin!